

РОЗДІЛ 8. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові терміни і поняття:

- **Державне антикризове регулювання**
- **Прямі та непрямі засоби впливу на економічні умови діяльності підприємств**
- **Організаційно-правове санування**
- **Технічне санування**
- **Зовнішнє фінансове санування**
- **Технологічне санування**

Держава є складовою ринкової економіки, та в зв'язку з цим здійснює свій вплив (регулювання) на різні сфери відтворювального процесу. Державне регулювання економіки представляє собою систему опосередкованого впливу на поведінку господарюючих суб'єктів та таким чином на економіку в цілому, шляхом зміни законодавства, системи оподаткування, митних тарифів, валютних курсів, застосування інших інструментів обмеження або, навпроти, мотивації тієї чи іншої діяльності. Державне регулювання економіки вирішує різні завдання, такі як, стимулювання економічного зростання, регулювання зайнятості, заохочення прогресивних зрушень в галузевій та регіональній структурі. Одним з найважливіших завдань державного регулювання економіки є ліквідація збоїв функціонування ринкового механізму на мікрорівні, створення умов для подолання кризових явищ в діяльності підприємств. Вирішується це завдання шляхом розробки та реалізації заходів державного антикризового регулювання.

Державне антикризове регулювання – це макроекономічна категорія, яка відображає відносини, які виникають при організаційно-економічному та правовому впливі держави для захисту підприємства від кризових ситуацій, запобігання банкрутства або припинення їхнього подальшого функціонування. Державне антикризове регулювання – це явище нормативне, тобто виявлене кількісно. Воно виходить з аналізу ситуації та максимально конкретної та чіткої постановки цілей, розробки інструментів, які сприятимуть перетворенню кризових ситуацій в напрямі вирішення поставлених завдань. Головною метою державного антикризового регулювання є підвищення інвестиційної привабливості національної економіки шляхом створення та забезпечення діючої системи відновлення виробничих активів підприємств-банкротів, реабілітація боржників, запобігання фіктивному банкрутству та ведення необхідної статистики та реєстрів. Функціонування системи забезпечується спільними зусиллями державного органу країни з питань державного антикризового регулювання, судів та ліцензованих арбітражних керуючих з питань неплатоспроможності та кризис-менеджерів.

Держава здійснює найбільш помітний та значний вплив на формування економічної безпеки підприємства і створює умови до переходу на нові стандарти та методи праці. Використовуючи прямі та непрямі засоби впливу, вона створює та регулює економічні умови діяльності підприємств.

Непряме регулювання формує систему мотивації, створює стимулюючі умови для діяльності суб'єктів ринкових відносин та виступає в таких формах, як податкова система, цінова та фінансово-кредитна політика, державного замовлення.

До прямого державного регулювання відноситься розробка нормативних актів, положень, заходів, що здійснюють безпосередній вплив на діяльність суб'єктів ринкових відносин.

Заходи по здійсненню процедур зовнішньої санації можна умовно поділити на:

- фінансове санування;
- організаційно-правове санування;
- технічне санування;
- технологічне санування.

Дослідимо напрямки здійснення зовнішньої санації та їх особливості в різних країнах.

8.1. ФІНАНСОВЕ САНУВАННЯ

Заходи *зовнішнього фінансового санування* охоплюють ті, що спрямовані на оздоровлення кризової (передкризової) ситуації на підприємстві і здійснюються з використанням фінансових механізмів та інструментів. Основною метою заходів такого роду є врегулювання проблем взаємозаборгованості між усіма суб'єктами фінансово-економічних відносин та створення передумов для виходу підприємств із кризи неплатежів. Політика уряду в різних країнах у цьому напрямку є найрізноманітнішою.

Наприклад, у Польщі в 1993 році був прийнятий Закон про фінансову реструктуризацію підприємств та банків, який пропонував спектр варіантів фінансової санації. Згідно цього Закону кредитори можуть вимагати процедури банківського (несудового) врегулювання при простроченні у розмірі 20% зобов'язань (згоди боржника при цьому було не потрібно); борги можуть бути замінені на акції у випадку неплатоспроможності підприємства, тощо. Завдяки таким законодавчим змінам реальній процедурі банкрутства з розпорядженням активів підлягали тільки 15% усіх компаній [112].

Угорщина володіє унікальним досвідом централізованої урядової фінансової санації крупних підприємств. Фінансова санація проходила в цій країні у 1991 році і відома як програма „13 великих”. Тринадцять великих промислових підприємств були виділені за критеріями відповідності національним економічним інтересам. Уряд мав намір оздоровити фінанси, у першу чергу тих підприємств, які мали велику заборгованість перед державою, а не перед постачальниками та банками. Загальна кредиторська заборгованість відібраних 13 підприємств склала більше половини вартості їх активів. Згідно програми, заборгованість підприємств була ліквідована, відстрочена чи конвертована у акції. Частина підприємств отримала нові кредити, частина – податкові, чи митні пільги. Вказані заходи допомогли вирішити найбільш гострі проблеми ліквідності, проте не призвели до якихось суттєвих змін.

У Росії проблема загальної бюджетної заборгованості перетворилась у руйнуючий фактор для економіки, що, у свою чергу, також породило численні спроби уряду здійснити реструктуризацію кредиторської заборгованості за обов'язковими платежами. Наприклад, у 1997 році пропонувалась наступна схема санації (постанова №254): реструктуризація заборгованості перед бюджетом - під заставу цінних паперів підприємства. Підприємство випускає акції на суму заборгованості перед державним бюджетом та передає за угодою контрольний пакет (50% плюс одна акція) у заставу за надану п'ятирічну розстрочку по сплаті основного боргу до бюджету. Можливий також випуск облігацій підприємства-боржника, в цьому випадку оформлюється застава майна підприємства у розмірі емісії, строк обігу облігацій не повинен перевищувати 24 місяці. Не дивлячись на ще цілий ряд додаткових постанов, що вийшли доповненням до вищезгаданого документа, така схема фінансового санування не спрацювала.

У 1998 році в Росії був запропонований інший варіант зовнішньої фінансової санації, що передбачав реструктуризацію заборгованості перед федеральним бюджетом. Постанова №935 Уряду РФ зазначала, що підприємствам, які мають заборгованість перед державним бюджетом, пропонується при укладанні договору про реструктуризацію з Державною податковою службою РФ, надавати заставне забезпечення (у вигляді майна чи банківської гарантії). Надана розстрочка за угодою про реструктуризацію складала: по податках та зборах – 4 роки; по пені та штрафам – 10 років; і надавалась за умови обов'язкової та своєчасної сплати поточних платежів. Цей варіант також не спрацював.

Слід також сказати про те, що в РФ урядом здійснювались спроби реструктурувати і „комерційну” заборгованість підприємств (тобто взаємні неплатежі). В цьому напрямку у 1998 році була прийнята постанова „Про заходи врегулювання взаємної простроченої

заборгованості”. До яких-небудь істотних зрушень у фінансовому стані російських підприємств це також не призвело.

З 1999 року і на цей час в РФ сформувалась тенденція здійснення зовнішньої фінансової санації за участю держави „точковим” способом – не за правилами, загальними для всіх учасників, а за індивідуальними схемами. Ефективність цього підходу напряду залежить від складу та фінансового стану учасника, проте навряд чи він може бути застосований у масштабах усієї країни.

У нашій країні державна підтримка здійснюється як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. На загальнодержавному рівнях домінують опосередковані методи державної інтервенції та підтримка фіскального характеру, а на місцевому – спостерігається переважно пряме фінансування. До суб’єктів державної фінансової підтримки в Україні належать здебільшого аграрний сектор, вугільна та металургійна промисловість, транспорт, електроенергетика, комунальне господарство.

На цей час в Україні в певній мірі апробовано всі основні інструменти фінансової підтримки підприємств [88]. Найбільш поширеними є прямі бюджетні асигнування, державні гарантії, надання податкових пільг та списання податкової заборгованості. За підрахунками експертів, в останні роки прямі бюджетні субсидії вітчизняним підприємствам становлять від 8% до 10% ВВП. Для порівняння, у Польщі, Угорщині, Чеській республіці цей показник перебуває в межах 2,5-5% ВВП.

Фінансова підтримка приватних підприємств і відкритих акціонерних товариств здійснюється, як правило, шляхом надання пільгових кредитів строком до п’яти років на умовах повернення, платності та цільового використання; кредитування при цьому здійснюється під заставу ліквідних активів підприємств уповноваженими банками.

До найуживаніших інструментів підтримки аграрного сектора України належить механізм здешевлення кредитів комерційних банків (за рахунок коштів Державного бюджету); списання податкової заборгованості; звільнення від сплати ПДВ, дотації на здешевлення палива.

Широко використовується фінансова підтримка підприємств фіскального характеру, зокрема, Законом „Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетом та державними цільовими фондами” передбачається списання та розстрочення податкового боргу (ст.18).

Проте, можна стверджувати, що важелі державної підтримки підприємств переважно не спрацьовують. Недосконалість чинної системи надання фінансової допомоги засвідчують результати перевірок цільового використання та своєчасного повернення бюджетних коштів, виділених управлінням промислової політики КДМА на

підтримку підприємництва. В результаті перевірки невстановлене фактичне місцезнаходження підприємств, яким надано 2,1% загальної суми фінансової допомоги [80].

8.2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ САНУВАННЯ

Наступною значною формою зовнішньої санації, яка має свої суттєві прояви на українському економіко-політичному полі, є *організаційно-правове зовнішнє санування*. До цієї категорії входять ті заходи, що здійснювались зовнішніми по відношенню до суб'єкта господарювання інститутами, і які спрямовані на зміну його організаційно-правового статусу з метою покращення фінансово-економічної ситуації.

До зовнішнього організаційно-економічного санування можна віднести *процес приватизації власності*, який супроводжувався, як відомо, зміною юридичного статусу та зміною власників суб'єктів господарювання. Процес приватизації був викликаний новими умовами функціонування економіки країни, основним завданням якого було привести у відповідність до змін існуючі організаційно-правові форми та принципи роботи підприємств.

Процес приватизації розпочався в Україні після затвердження в 1991 році Концепції роздержавлення й приватизації підприємств, землі та житлового фонду та прийняття у 1992 р. Законів України: „Про приватизацію майна державних підприємств” №2623-ХІІ, „Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)” №2171-ХІІ, „Про приватизаційні папери” №2173- ХІІ. Зазначений пакет законів містив компромісні положення, які були свідомою поступкою, спробою врахувати політичні реалії та суспільні настрої, співвідношення суспільних сил.

Уже з 1992 р. почала активно здійснюватись комерціалізація торгівлі, громадського харчування та сфери послуг. Разом із тим розпочався пошук нових форм інтеграції підприємств, адекватних етапу формування ринкового середовища.

Значного прискорення приватизація набула після президентських виборів 1994 року. Пріоритетним напрямом стала масова сертифікатна приватизація, зокрема створення найбільшого прошарку акціонерів. Найбільш поширеним способом приватизації стає продаж акцій на сертифікатних аукціонах.

Наприкінці 90-х років почалася приватизація підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави. У зв'язку з цим виникла потреба удосконалення процедур приватизації та їх контролю. Зокрема було затверджено „Положення про порядок проведення конкурсів із продажу пакетів акцій відкритих

акціонерних товариств, створених у процесі приватизації” від 4.08.1997р. №821/55/01/204 та „Положення про порядок підготовки, організації та проведення міжнародних конкурсів в сфері приватизації в Україні” від 27.04.1994 р. №242. Цілі, пріоритети, завдання та умови приватизації на 2005-2007 роки визначено програмою діяльності Кабінету Міністрів України “Назустріч людям”. Виходячи з того, що цей період визначено як завершальний процес у приватизації, основними цілями є:

- підвищення ефективності державного сектору економіки через оптимізацію структури його активів;
- забезпечення надходження коштів до Державного бюджету для формування централізованих джерел державного інвестування реального сектору економіки.

За роки приватизації, за даними ФДМ (Фонду державного майна), роздержавлені близько 83 тис. об’єктів. До колективної форми власності перейшло понад 60 тис. об’єктів, до приватної майже 23 тис. об’єктів. На початок 2003 року в державній формі власності лишилося 5% промислових підприємств, однак вартість їх основних фондів становить майже 40% вартості всіх основних фондів промислових підприємств України, тобто в державній власності залишились найбільш фондомісткі підприємства [19].

Приватизація в Україні триває, поки що вона не призвела до структурної перебудови промисловості. У результаті сертифікованої приватизації колишня державна власність була розпорошена серед дрібних акціонерів, які неспроможні впливати на управління підприємством, економічне середовище не стало конкурентним у тому ступені, що декларувалось у державних програмах. Проведене у 90-х роках роздержавлення власності в Україні призвело до руйнування виробничих ланцюжків, втрати науково-технологічного потенціалу цілого ряду галузей, знецінення оборотних засобів підприємств, зниження життєвого рівня населення та сукупного попиту в українській економіці.

Таким чином, приватизація як організаційно-правове зовнішнє санування, не досягло своєї мети на мікро та макрорівні. Проте, можна стверджувати, що зросла ймовірність банкрутства підприємств та пов’язаних із цим негативних макроекономічних наслідків (промисловий спад, подальше зниження інвестиційної активності в країні, посилення структурних диспропорцій в економіці, тощо).

Як ще один підхід до здійснення зовнішнього організаційно-правового санування слід відмітити *процеси розділу та реструктуризації суб’єктів господарювання*. Такі процеси проходили в ході ринкових перетворень у країнах Центральної та Східної Європи. Найбільш активну політику реструктуризації великих підприємств та виробництв проводили Угорщина, Польща та менш інтенсивно – Чехія та Словаччина. В цих країнах

приймались відповідні законодавчі акти (закони про банкрутство, реструктуризацію, тощо), програми. В Болгарії та Румунії реструктуризація обмежувалась переважно підтримкою малого та середнього недержавного підприємництва. Великі державні підприємства не були залучені до цього процесу і в результаті залишалась високою доля нерентабельних промислових підприємств, в загальній їх кількості.

В Україні, як правило, розділ підприємств, виділення з них невеликих виробничих чи допоміжних одиниць, там, де було можливим, відбувалось перед початком приватизації чи на початкових її етапах. Так, за роки масової приватизації (1994-1998 рр.) спільними зусиллями Фонду державного майна України та Антимонопольного Комітету не допущено роздержавлення без розукрупнення понад 1300 монопольних утворень. За ці роки вжито 2000 заходів демонополізації, внаслідок чого на ринках додатково з'явилися понад 6400 самостійних суб'єктів господарювання. [57]

Організаційно-правове санування суб'єктів господарювання в різних країнах здійснювалось також у формі інтеграції. Найбільш відомі приклади інтеграції у збиткових галузях – вугільній та електроенергетиці. Проблема збитковості добувних галузей та електроенергетики гостро стоїть практично в усіх країнах із перехідною економікою. З початком трансформаційних процесів загроза банкрутства підприємств цих галузей стала незворотною. Про це свідчать статистичні дані, у роботі [25] було проаналізовано стан проблеми банкрутства по регіонах України і зроблено висновок, що лідерами серед регіонів по кількості розгляду справ про банкрутство є: м. Київ (7,1% від загальної кількості розгляду справ), Дніпропетровська (9,1%), Донецька (8,8%) та Харківська (5,6%) області.

До зовнішнього організаційно-правового санування підприємств слід віднести і процес націоналізації. Націоналізація підприємств, як показує практика більшої кількості країн із ринковою економікою, є нормальним явищем, яке забезпечує, на ряду з приватизацією, вирішення проблем зміни обсягу державної власності з метою реалізації державної економічної політики. Однак, для того, щоб націоналізація підприємств стала нормальним процесом та не приводила до глобальних потрясінь в економіці, вона повинна достатньо детально регламентуватись законодавчими та нормативними актами.

Як правило, об'єктами націоналізації у розвинутих економічних системах, стають підприємства збиткових галузей (або цілі галузі): вугільна – в Германії та Англії, підприємства добувної та обробної промисловості у Франції, тощо. А ось, наприклад, в Росії є деяка специфіка. У квітні 2001 року було об'явлено про створення проекту Закону „Про націоналізацію”, в рамках якого держава збирається викупати у прибуткових

компаній та підприємств пакети акцій за „узгодженою” ціною на основі даних про оцінку бізнесу.

8.3. ТЕХНІЧНЕ САНУВАННЯ

Зовнішнє технічне санування передбачає здійснення заходів, спрямованих на радикальне покращення структури та якості основних виробничих фондів суб'єктів господарювання. Необхідність заміни зношених засобів виробництва визначається природою ринкових відносин та є одним із першочергових завдань в умовах перехідної економіки. Завдання росту конкурентоспроможності продукції, зниження витрат виробництва, розширення ринків збуту не можуть бути вирішені поза заходів технічного санування.

Поточний стан виробничо-технічного потенціалу українських підприємств не можна вважати адекватним сучасному рівню. За оцінками Державного комітету статистики України середній вік промислового обладнання у вітчизняній промисловості становить близько 17 років, знос основного капіталу в цілому по економіці складає близько 60% [117]. При таких показниках підприємства України, як правило, не здатні вирішити задачу технічного санування за допомогою власних засобів, тому участь зовнішніх агентів та джерел є безперечно необхідним. Крім того, технічне санування за своїм змістом є одним із найбільш витратним серед інших заходів оздоровлення підприємств.

Джерелами засобів для здійснення зовнішнього технічного санування є, перш за все, зовнішні ресурси. Проте більшість промислових підприємств не можуть розраховувати на значні інвестиції, так як продовжують випускати неконкурентоспроможну продукцію. За період 1992-2004 рр. рівень рентабельності знизився в 6,44 рази й у 2004 році становив 4,7% [117].

Високий рівень рентабельності в машинобудуванні України може бути досягнутий за рахунок використання вискоєфективних винаходів та значних інвестиційних вкладень у модернізацію виробництва. Прикладом того є НВО „Електроважмаш” (Харківська обл.), яке при обсягу інвестицій в 11490 тис.долл. досягло внутрішньої норми рентабельності 22%, а на ВАТ „Електромашина” при інвестиціях в 3134 тис.долл. – 40,3%. [61]

8.4. ТЕХНОЛОГІЧНЕ САНУВАННЯ

Зовнішнє технологічне санування передбачає комплекс заходів, пов'язаних з оновленням технологій, що використовуються у виробництві, за участю зовнішніх по відношенню до господарюючого суб'єкта агентів. Слід відмітити, що це обумовлено не тільки українською специфікою (значне моральне та технологічне відставання у високотехнологічних областях промислового виробництва), а й загальними тенденціями, які склались у світі. А саме, підтримувати високий рівень технологій та інновацій у фондоємному виробництві.

Статистичні дані за 1991-2007 роки свідчать про те, що існує тенденція відставання технічного рівня нових видів техніки й технології від її світового рівня, відставання в галузі впровадження новітніх технологій й освоєння на їх базі виробництва принципово нових видів наукоємкої продукції, скорочення рівня реалізації досягнень науки й техніки на зовнішньому ринку. В 1999 році лише 13,5% промислових підприємств України займались інноваційною діяльністю. В 2000 ця частка дещо підвищилась до 14,8%, а в першому кварталі 2001 року знизилась до 9%. У I пол. 2007 р. – 8,3% промислових підприємств (загалом 840 підприємств) працювало над створенням та провадженням нової техніки. Найбільш активно займались інноваційною діяльністю підприємства м.Києва (27,3% обстежених промислових підприємств), Харківської (16,5%), Житомирської (10,1%), Івано-Франківської (10%), Херсонської (9,3%) та Дніпропетровської (9,1%) областей. Серед форм господарювання можна виділити відкриті, закриті акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю, їх частка склала майже 80% загальної кількості підприємств, що займались інноваціями. Більшою за середню була частка інноваційно активних підприємств у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення (27,1%), у машинобудуванні (16,4%), хімічній та нафтохімічній промисловості (15,8%). [117]

Більшість підприємств України усвідомлює необхідність здійснення інноваційної політики, але успішне її здійснення повинно базуватись на державній підтримці. Так, одним із кроків назустріч було Постанова Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2004 року про порядок використання коштів спеціального фонду державного бюджету України, що спрямовуються на фінансову підтримку інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, яка визначає умови та розміри фінансування інноваційних проектів.

Протягом останніх років в економіці України сформувався достатньо широкий спектр процедур зовнішнього санування, що обумовлено складним фінансовим станом підприємств нашої країни. Кожен із досліджуваних заходів, передбачає певні напрямки та особливості державного впливу. Проте, практика свідчить про низьку ефективність окремих процедур. На наш погляд, більш ефективному здійсненню процедур зовнішньої

санації підприємств заважають окремі упущення регулюючих органів та власників підприємств, зокрема, ігнорування того факту, що санація підприємства, - це комплекс заходів, які охоплюють майже усі сторони діяльності підприємства. Зовнішнє санування повинно супроводжуватись змінами внутрішніх факторів діяльності та врахуванням індивідуальних особливостей суб'єкта господарювання. Ще однією негативною рисою є відсутність адекватної та зваженої політики регулюючих органів, недоліки в області нормативно-правового забезпечення механізму санації, нестача фінансових ресурсів. Вирішення проблем такого роду повинно стати пріоритетними напрямками політики уряду, політики, яка забезпечила б реальне оздоровлення промисловості України.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ:

1. Державне антикризове регулювання – це:

- а) система регулюючих важелів, що використовує держава у період економічної кризи;
- б) макроекономічна категорія, яка відображає відносини, які виникають при організаційно-економічному та правовому впливі держави для захисту підприємства від кризових ситуацій, запобігання банкрутства або припинення їхнього подальшого функціонування;**
- в) макроекономічна категорія, яка відображає сукупність державних інститутів у сфері забезпечення економічної безпеки держави, запобігання банкрутства підприємств або припинення їхнього подальшого функціонування.

2. Головною метою державного антикризового регулювання є:

- а) підвищення інвестиційної привабливості національної економіки;**
- б) забезпечення економічної безпеки;
- в) забезпечення стабільного розвитку національної економіки.

3. Засоби впливу держави на економічні умови діяльності підприємств поділяються на:

- а) регулятивні та нормативні;
- б) адвалерні та специфічні;
- в) прямі та непрямі;**
- г) регулятивні та обмежувальні.

4. Серед перелічених, визначте прямі та непрямі засоби впливу держави на економічні умови діяльності підприємств:

- а) податкова система;
- б) цінова та фінансово-кредитна політика;
- в) розробка нормативних актів, положень;
- г) державне замовлення.

5. Заходи, що спрямовані на оздоровлення кризової (передкризової) ситуації на підприємстві і здійснюються з використанням фінансових механізмів та інструментів мають назву:

- а) зовнішнє фінансове санування;**
- б) організаційно-правове санування;
- в) технічне санування;
- г) технологічне санування.

6. Основною метою заходів зовнішнього фінансового санування є:

- а) врегулювання проблем взаємозаборгованості між усіма суб'єктами фінансово-економічних відносин та створення передумов для виходу підприємств із кризи неплатежів;**
- б) забезпечення функціонування соціально-необхідних, однак неприбуткових підприємств та організацій;
- в) підтримання належного рівня розвитку дотаційних галузей національного господарства.

7. Інструментами фінансової підтримки підприємств державою є:

- а) прямі бюджетні асигнування;
- б) державні гарантії;
- в) ....
- г) ....

8. Організаційно-правове зовнішнє санування передбачає заходи:

- а) що передбачають залучення зовнішніх комерційних установ для аналізу та удосконалення організаційної структури управління підприємством;

- б) що здійснюються зовнішніми по відношенню до суб'єкта господарювання інститутами, і які спрямовані на зміну його організаційно-правового статусу з метою покращення фінансово-економічної ситуації;**
- в) обов'язкової зміни організаційної структури управління підприємством та правового оформлення цих змін.

9. *Перелічіть форми організаційно-правового санування підприємств:*

- а) приватизація;
- б) інтеграція;
- в) ...
- г) ...

10. *Здійснення заходів, спрямованих на радикальне покращення структури та якості основних виробничих фондів суб'єктів господарювання передбачає:*

- а) зовнішнє фінансове санування;
- б) організаційно-правове санування;
- в) технічне санування;**
- г) технологічне санування.

11. *Оновлення технологій, що використовуються у виробництві, за участю зовнішніх по відношенню до господарюючого суб'єкта агентів передбачає:*

- а) зовнішнє фінансове санування;
- б) організаційно-правове санування;
- в) технічне санування;**
- г) технологічне санування.